

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת חיי שרה

א. בלו יקר.

פרק כד' פסוקים א', ב'.

וַיֵּדָע שְׂאֵמֶר "בָּא בְיָמַי", כִּי לִפִּי הִנְרָאָה
 יֵצֵא מִן הַיָּמִים מִבְּעֵי לֵיהּ, אֲלֵא לִפִּי
 שֶׁהַמִּדָּה בְּרָשָׁעִים שְׂיָמִי הַיְלָדוֹת הֵם לָהֶם יָמֵי
 אֹר וְיוֹם בְּהִיר, כִּי טוֹבִים הֵמָּה לָהֶם אֶל
 הַשְּׂמוּשִׁים הַגּוֹפְנִיִּים, כִּי זֶה כָּל עֵקֶר תְּכֵלֶתֶם,
 וְיָמֵי הַזְּקֵנָה הֵם אֲצֵלֶם לֵילָה וְלֹא יוֹם, כִּי
 הַעוֹלָם חֹשֶׁךְ בְּעֵדֶם, יַעַן כִּי לֹא יִטְעַמו עוֹד מִן
 הַדְּבָשׁ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמַּטָּה, וְעַל כֵּן הַיָּמִים
 הַרְאִישׁוֹנִים טוֹבִים לָהֶם מֵאֵלֶּה, וּכְאֵלוֹ יֵצְאוּ
 מִיָּמִים אֶל הַלֵּילוֹת. אֲבָל בְּצַדִּיקִים מִחֲלַפֶּת
 הַשְּׂטֵטָה, שְׂבָאִים מִן הַלֵּילוֹת אֶל הַיָּמִים, כִּי יָמֵי
 הַזְּקֵנָה טוֹבִים לָהֶם אֶל קִנְיַת הַחֲכָמָה, וְעַל דֶּרֶךְ
 שְׂנֵאמַר: "אֵל תֹּאמַר מָה הִיָּה שֶׁהַיָּמִים
 הַרְאִישׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מִחֲכָמָה
 שְׂאֵלֶת עַל זֶה" (שם ו, א), כִּי הָאֹמֵר כֵּן אֵינוֹ
 מִקְפִּיד עַל הַחֲכָמָה. לְכֹךְ נֹאמַר בְּצַדִּיקִים "בָּא
 בְיָמַי" לְזַקְנָתָם.

וַיֵּשׁ אֹמְרִים, לְכֹךְ הִזְכִּיר "בָּא בְיָמַי",
 לְהוֹרֹת שֶׁלֹּא מִחֲמַת צַעַר קִפְצָה עָלָיו
 זְקֵנָה כִּי אִם מִחֲמַת שְׂבָא בְיָמַי, שֶׁהָרִי בָּרְכוּ
 ה' "בְּכַל", וְלֹא הִיָּה לוֹ שׁוֹם צַעַר. וְנוֹכַח לֹמַר,
 שֶׁלְּכֹךְ קָרָא אֶת אֲלֵיעֶזֶר "זֶקֶן בֵּיתוֹ", שֶׁהָיָה זֶקֶן
 מִצַּד שְׂצָרְכִי הַבַּיִת הָיוּ מְטָלִים עָלָיו. וְהוֹדִיעַ
 לָנוּ הַכְּתוּב שֶׁמִּצַּד שֶׁהָיָה אֲבָרְהָם זֶקֶן לֹא הָיָה
 כִּכְחוֹ לֵילָךְ לְבָדוֹ, גַּם אֶת יִצְחָק לֹא רָצָה
 לְשַׁלַּח, כִּי אָמַר פֶּן יָמוֹת פְּתָאֵם וּמֵי יֵשִׁים יָדוֹ
 עַל עֵינָיו.

[ב] הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ. כִּי רָאָה אוֹתוֹ
 נֹאמֵן בְּכָל בֵּיתוֹ הוּא, עַל כֵּן
 הָאָמִינוּ שֶׁלֹּא יִקַּח שַׁחַד וַיֵּשִׂיא לְבָנוּ אֲשֶׁה
 שְׂאֵינָה הַגּוֹנֶה לוֹ, כִּי לְמָה יִקַּח מָה שְׂאֵינוֹ רְאוּי
 לוֹ, וְהֵלֵא הוּא "מוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ". וְנוֹכַח
 לֹמַר שְׂמֵלֶת "לוֹ" שֶׁבֹּ אֶל אֲלֵיעֶזֶר, לִפִּי שֶׁכָּל
 מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר תְּמִדַּת הַמָּמוֹן, הָרִי
 מְמוֹנָו שְׂלִיט עָלָיו, אֶל כָּל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ וְשֹׁנֵן,
 אֲבָל הוּא אֵינוֹ שְׂלִיט עַל מְמוֹנָו כָּלֵל, כְּמוֹ
 שְׂכַתוּב: "אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר
 וּנְכָסִים וְכַבֹּד... וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכַל
 מִמֶּנּוּ" וְגו' (שם ו, ב). וְהָיָה לֵיהּ לְמִימַר 'אִישׁ
 אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים', כִּי "יִתֵּן" - לְהַבִּיא
 מִשְׁמַע. וְזֶה לִפִּי שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּמִי שְׂאֵינוֹ
 שֹׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ, וְהוּא מְצַפֶּה תְּמִיד שִׂיתֵן לוֹ ה'
 עוֹד נוֹסֵף עַל מָה שֶׁבִּדְדוֹ, כִּי תְּמִיד אֵין לוֹ דֵּי.
 וְזֶה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכַל
 מִמֶּנּוּ, כִּי עֵינָו רָעָה בְּשֵׁלוֹ. אֲמָנָם לְמַעַלָּה מִן
 פְּסוּק זֶה אָמַר, "גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ
 הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוּ לֶאֱכַל מִמֶּנּוּ...
 זֶה מִפֶּת אֱלֹהִים הוּא" (שם ה, יח), הַזְּכִיר "יִתֵּן"
 לְשׁוֹן עֶבֶר, זֶה הַמְּסַתְּפֵק וְשֹׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ, הוּא
 הָאִישׁ הַשְּׂלִיט וּמוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, וְזֶה לֹא
 יִקַּח בְּדַאִי מָה שְׂאֵינוֹ רְאוּי לוֹ. וּמִזֶּה הַצַּד
 הָאָמִינוּ לְאֲלֵיעֶזֶר, כִּי יָדַע בּוֹ שֶׁהוּא מוֹשֵׁל עַל
 כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְאֵין מְמוֹנָו מוֹשֵׁל בּוֹ, עַל כֵּן לֹא
 יִכְרִיחוּ הַמָּמוֹן לַעֲשׂוֹת בְּעֵבֹרוֹ מָה שְׂאֵינוֹ רְאוּי
 וְנוֹכַח, וְזֶה פֶּרוּשׁ יָקָר.

חיי שרה

אלות

1. לכאורה מה צורך יש לבאר משה זה ספרנו מתפלל בו?
2. ספרנו מתאר יצרות וזיקנה אצל רשעים וצדיקים, התוכל להסביר?
3. קטע השני מסביר ספרנו את זקנתו של אברהם כסיבה לפליחת הצדק, איך?
4. קטע השלישי מנסה ספרנו לומר שהמלה "לו" מתייחסת אל הצדק, התוכל להסביר?
5. מה יחסו והצרכתו של ספרנו אל הצדק ולמה זה חשוב לו להדגיש?
6. "הוא משה... ואין ממונו משה בו", איך זה פועל כאן?

* * *

ב. שד"ל

פרק כד' פסוקים י', יב', יג' :

[י] וכל טוב אדוניו בידו : ר"ע ספורנו ואחרים פירשו כנותן טעם, לפי שהעבד היה שליט בכל נכסי אדוניו ; והנכון כדברי הרמב"ן שהוא כמשמעו, כל הטוב והמעולה ממה שלאדוניו, כמו וילך הזאל לקראתו ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק (מ"ב ח' ט'), כי אמנם לא מצאנו מילת "טוב" להורות על הקנינים והרכוש בכלל (כמו שתהיה הכוונה לפירוש ספורנו) אלא על המשובת והיקר ; וקרוב ענינה למילת תלב, כמו ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ (למטה מ"ה, י"ח) טוב הארץ תאכלו (ישעיה א' י"ט).

[יב] הקרה נא לפני : עשה שיודמן לפני מה שראוי לי, וכן כי הקרה ה' אלהיך לפני (למטה כ"ז כ') והמילה מענין לקראת.

[יג] לשאוב מים : השאיבה גבולת מן הדלייה, כי הדלייה היא בדלי שמורידין לתוך הבאר, והשאיבה היא בכד שממלאים בידים בנהר או במעין ; ו"דלה" לשון הגבהה, כמו (תהלים ל' ב') ארוממך ה' כי דליתני.

אלות

1. מה פירושו: "כנותן טעם" ואל מה זה צונה?
2. איך הוא מפרש את פסוק יב'?
3. מה ההבדל לצנינו בין שאיבה לדלייה?
4. מאיזו טעם הוא רוצה להציגנו בביאורו את פסוק יג'?

* * *

ג. ביאור יש"ר - הרב יצחק שמואל ריג'יו.

פרק כד' פסוקים יב', יג' :

כלומר איני רחוק מן המים שאלטרך לשאלו מאחרים שיסקו אותי ואת הגמלים, כי אני נלכ אלל העין, גם יש לי אנשים שישרתוני, כמו שכתוב אח"כ ורגלי האנשים אשר אתו, ואין ספק שהיה עמו כד לשאוב מים כדרך הולכי דרכים להביא עמם כל הדרך להם, ולפי זה אין טעם לשאלו מים מן הנערות השואבות לדרך בני ביתם, ויותר זר יהיה שהנערה תתעורר מעצמה להשקות גם נמליו, מבלי שיצאנה על זה, כי להשקות עשרה נמלים לדרך זמן רב, והיה אז סמוך לחשיכה ותלטרך הנערה להתאחר שם יותר משאר השואבות עד אם כלו הגמלים לשתות, ותשוב אח"כ אל העיר באישון לילה והיא לבדה, כי רעיוותיה כבר הלכו להן, ובכל זה יש טורח ואיבוד זמן וסכנה, וביותר לעשות ככה לאיש נכרי אשר לא מעירה הוא, ואין מכיר אותו, ומי יודע אם כוונתו לטובה או תואנה הוא מבקש כדי להרע לה. והנה התחכם אליעזר לשאלו לו אות כזה שהוא חוץ מן המנהג, כדי לידע על ידו צביוור ההללית ה' דרכו אם לא, כי אילו היה שואל דבר נהוג, אפילו אם נתקיים אח"כ אין מזה ראיה שהסם קיבל תפילתו כי אפשר שקרה כזה במקרה, אבל צהיות הדבר זר כפי דרך בני אדם ועכ"ז יתקיימו התנאים כולם טרם כלה לדבר, יקח מזה ראיה שהסם עושה חסד עם אדוניו וכי ישרה צעני ה' הנערה שיבחר, וזה יתחזק לבנו לעשות שליחותו באמת ובתמים, ותבין מזה שאליעזר לא סר לבו מה' כדי לסמוך על נחש של הבל, אלא שאל ממנו יתברך אות כדי להתחמק באמונתו ובצטנותו, ולזה אחז"ל כל נחש שאינו כליעזר וכיוצאן אינו נחש, והבין :

(יב) אלהי אדני אברהם. שנתרת צהברהס אדוני ועשית עמו חסדים גדולים, צזכותו אני צא להתפלל לפניך: הקרה נא לפני היום. שהעשה דבר שיהיה לפני מקרה, כי כל מה שיארע לאדם צלי השתדלות והרירות מכון לכך, יקרה מקרה צערך האדם, אבל צערך הש"ת אינו מקרה כי הכל צא צהשגחה מאת השם המסבב הסבות אל התכלית המכוון מאתו יתברך. ולזה אמר לפני, שבערכו יהיה מקרה, כי אני לא אחפש מפתח לפתח צעיר למווא צערה הטובה לבן אדוני, אלא היא תזדמן לפני צהשגחת השם: ועשה חסד עם אדני אברהם. כזה נתן טעם למה צחר לעשות תנאי כזה, כי צשאר ענינים אסור לנסות את השם צ"ה שנאמר לא תנסו את ה' אלהיכם (דברים ו' ט"ז), אבל כך אמר אליעזר בלבד, ידעתי שכל חריותי לא תספיק למלא אשת חיל ראוייה ליכנס צבית אברהם כי אף אם אמלא צערה ממשפת אברהם שתאנה ללכת אחרי, וקרוביה יהללו אותה וגם אנשי העיר יאמרו שהיא צעלת מדות ישרות, מי יערצני שהדבר כן, ואפשר שכולם יסכימו לרמות אותי מרוב חפצם להתחתן צאברהם, ומי ידע את אשר עס לצבה ואפשר שהיא טובה למראה עיני האדם ולבה חורש מחשבות און. אבל אתה האל צותן לבות ואין זולתך יכול לעשות חסד עם אדוני אברהם שיהיה הנערה ראוייה לבנו, ולכן תפול נא תחיתי לפניך הקרה נא וכו', ואחר התפילה הוצאת עשה התנאי שיבוא צקמוך: (יג) הנה אנכי צצב על עין המים. הדבר ששאל לו אליעזר לאות אינו כמנהגו של עולם, כי הוא אמר הנה אנכי נלכ וכו'.

חיי שרה

עאלות

1. מה פירושו קטע הראשון?
2. איך הוא מסביר את המלה: "הקרה" ולמה עליו להוסיף ולהסביר את ההקדל בהתייחסות האדם לבין הקב"ה?
3. למה הוא לא יהיה מוכן ללכת מדלת לדלת לחפש כלה?
4. למה וצל מה ביקש את חסדי הקב"ה?
5. פביאורו לפסוק י"א מדעיס פרשנו כי בקשתו - תנאיו של הצמד היו חריטים ולא מקובלים, למה?
6. טורת, איבוד זמן וסכנה, התוכל להסביר?
7. כל זה פרשנו מסביר של נטעה ונחשוב כי הצורך עסק ב"נחש של הכל". למה זה חשוב לך?

* * *

ד. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כד' פסוק טו: כד, טו ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת.

לפי דרכי הלשון הוה ליה למכתב "ויהי טרם כלה הוא לדבר" 1. אך הענין, דלפי הנראה הבקשה של אליעזר היא הסיבה, ומה שרבקה יוצאת וכדה על שכמה הוא המסובב. אולם האמת לא כן, כי השם רצה להראות שרבקה בת זוגו של יצחק, שם הדברים בפי אליעזר שעשה נסיון בהשקיית מים, וידע מזה שרבקה בת זוגו 2. ואם כן יציאת רבקה היא הסיבה, והמסובב הוא שידבר זה אליעזר. בזה שאמר "ויהי" — מה הוא שהיה? שהוא טרם כלה לדבר, הנו, שדיבורו היה מהשם, ודו"ק בזה 3. או שדבר אל לבו במחשבה לבד, אם כן ההויה והמופת היו רק אליו לבדו 4.

(כד, טו) 1. שינוי הסגנון, והעמדת המלה "הוא" במקומה החריג וממילא בולט: נותנים את הבסיס לפירושו של רבינו. 2. כלומר, הקב"ה ידע כי מבחינה מהותית-פנימית רבקה היא המתאימה להיות בת זוגו של יצחק, ואת זאת הראה (לאליעזר ולעולם כולו) על ידי אקט זה של חסד בהשקיית המים. נחוק היה, איפוא, להקב"ה שתיוצר קונסטלציה של נסיבות אשר מתוכן יוכח (לאליעזר ולמשפחת רבקה) כי אכנס היווג מתאים. אמירתו של אליעזר הינה, איפוא, המסובב לצורך הזה. 3. והשוה בפירוש רבינו בחיי לפסוקנו: יש להתבונן בתוספת מלת הוא, כי היה הכתוב ראוי לומר "ויהי ככלותו לדבר". אבל מלת "הוא" שמו של הקב"ה, וכן (תהלים ק) "הוא עשנו ולא אנחנו...". 4. וזאת ציינה התורה בשינוי מקומה של "הוא", כלומר רק הוא ולא אחר הרגיש במאורע ובהשגחה.

עאלות

1. מה קשה לפרשנו, לכאורה שאף סתנויות שהופכת אצלנו למהותיות?
2. "הסיבה והמסובב" מה יכולנו לחשוב ומה פרשנו מלמדנו בינה?
3. אל מי דיבר הצמד ומי שמע אותו, ולמה זה חשוב?

* * *